

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ : กรณีศึกษาพระสงฆ์ในโครงการพุทธอุทยาน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่น้ำภาชี จังหวัดราชบุรี” นี้ ผู้วิจัยได้จัดตั้งวัตถุประสงค์ของการวิจัยไว้ ๓ ประการ คือ

๑. เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในพระพุทธศาสนาเถรวาท
๒. เพื่อศึกษาหลักธรรมคำสอนที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ในพระพุทธศาสนาเถรวาท
๓. เพื่อศึกษาบทบาทในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของพระสงฆ์ ในโครงการพุทธอุทยาน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่น้ำภาชี จังหวัดราชบุรี

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสามารถสรุปผลการวิจัยจากการศึกษาครั้งนี้ได้ ดังต่อไปนี้

๕.๑.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ในการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น พบว่า ป่าไม้มีความสำคัญกับมวลมนุษย์เป็นอย่างมาก เพราะป่าไม้ถือเป็นแหล่งกำเนิดปัจจัย ๔ ที่สำคัญในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ แม้กระทั่งในหมู่พระภิกษุสงฆ์เอง ยังต้องคำนึงถึงปัจจัยเครื่องอาศัยที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ นั่นคือ นิสสัย ๔ อันประกอบไปด้วย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ดังนั้น หากไม่มีการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ปลอมให้ป่าไม้ถูกตัดทำลายไปอย่างไม่รู้คุณค่า ย่อมจะมีผลกระทบต่อดำรงชีวิตมนุษย์อย่างแน่นอน พระสงฆ์จึงเป็นส่วนที่สำคัญส่วนหนึ่งในการทำให้ผืนป่ากลับมามีความอุดมสมบูรณ์ขึ้นอีกทางหนึ่ง เพราะการทำลายป่านั้น ถือว่าเป็นการทำลายชีวิตสัตว์ให้ลดจำนวนลง และเป็นการทำลายที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า ดังนั้น จึงควรร่วมมือกันทำให้ระบบนิเวศและธรรมชาติกลับมามีความอุดมสมบูรณ์ขึ้นอีกครั้ง เพื่อเป็นการระลึกนึกถึงคุณค่าอันยิ่งใหญ่ของธรรมชาติ

พระพุทธศาสนามีความสัมพันธ์กับป่าไม้อย่างใกล้ชิดและยาวนานมาตั้งแต่สมัยอดีตกาล นับตั้งแต่เหตุการณ์ที่เจ้าชายสิทธัตถะประสูติ ณ ใต้ต้นไม้อาละแห่งป่าลุมพินีวัน สมัยแห่งการตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ณ ใต้ต้นโพธิ์ (อัสสัถพฤกษ์) ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา เหตุการณ์แสดงปฐมเทศนาแก่เหล่าปัญจวัคคีย์ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน การสร้างวัดแห่งแรกในศาสนา หรือการสร้างวัด

เวฬุวนาราม โดยมีพระเจ้าพิมพิสารแห่งแคว้นมคธเป็นผู้สร้างถวาย แม้กระทั่งในสมัยที่พระพุทธองค์เสด็จดับขันธปรินิพพาน ก็ทรงเลือกปรินิพพาน ณ ใต้ร่มไม้สาละคู่หนึ่ง แห่งวนอุทยานป่าสาละวัน ณ เมืองกุสินารา จะเห็นได้ว่า ตลอดระยะเวลาแห่งการเผยแผ่หลักธรรมคำสั่งสอนและพระศาสนาจนถึงวาระแห่งการปรินิพพานนั้น พระพุทธองค์ทรงจาริกไปตามป่า อยู่พักอาศัย และทรงแสดงธรรมใต้ร่มไม้หลายแห่ง ดังปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระพุทธานามายทั่วไป

ทรัพยากรป่าไม้กับพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่แยกออกจากกันไม่ได้ ทั้งนี้เพราะพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นศาสนาที่เกิดขึ้นในท่ามกลางธรรมชาติและป่าไม้ ดังนั้น ต้นไม้จึงเป็นสิ่งที่พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญเป็นอย่างมากและหากพิจารณาจากหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาก็จะพบว่า มีหลักคำสอนหลายเรื่องที่เน้นย้ำในเรื่องของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ป่าไม้ ลำธาร ภูเขา และสิ่งแวดล้อมต่างๆ และได้นำหลักธรรมชาตินี้มาเป็นสื่อประยุกต์ใช้ในการสอน ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะทำให้ผู้ฟังหรือสาวกได้เข้าใจในหลักคำสอน โดยมากมักจะพบการนำเอาต้นไม้กับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้มาสอนบ้างนั้น จะปรากฏอยู่ในรูปของการอยู่ป่าเป็นวัตรบ้าง นำต้นไม้มาเปรียบเทียบกับหลักธรรมโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะสอนให้ผู้คนเข้าใจในเรื่องที่จะสอนเป็นต้น

แนวคิดเรื่องการอนุรักษ์ป่าไม้ หมายถึง การรู้จักใช้ทรัพยากรป่าไม้อย่างชาญฉลาด ให้เกิดประโยชน์มากที่สุดต่อมวลมนุษยชาติ โดยการอนุรักษ์นี้ มิได้หมายเอาการเก็บรักษาทรัพยากรป่าไม้ไว้อย่างเข้มงวดโดยมิได้นำออกไปใช้ให้เกิดประโยชน์ หากแต่ความหมายที่แท้จริงของการอนุรักษ์นั้น อยู่ที่การใช้ประโยชน์จากป่าอย่างถูกต้องเหมาะสม โดยให้เกิดผลเสียหายน้อยที่สุด และรู้จักการปลูกป่าทดแทนป่าไม้ที่เสียหาย เพื่อให้ป่าไม้มีความสมบูรณ์และเจริญงอกงามขึ้นมาดังเดิม เพราะทรัพยากรป่าไม้ที่มีอยู่ในปัจจุบันนี้ ถือได้ว่าเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญเป็นอย่างมากกับมนุษย์และสิ่งมีชีวิตบนโลกทั้งหมด การไม่รู้จักคุณค่าของทรัพยากรป่าไม้ ถือเป็นการทำลายระบบนิเวศของธรรมชาติให้พินาศย่อยยับลงไป ทำให้เกิดภัยธรรมชาติต่างๆ มากมายตามมา ทั้งอุทกภัยและความแห้งแล้ง ซึ่งเป็นสาเหตุของความเสื่อมโทรมทางเศรษฐกิจมาสู่ประเทศชาติและประชาชนส่วนรวมด้วย

มุมมองของพระพุทธศาสนาที่มีต่อป่าไม้มีหลายรูปแบบ มีทั้งมุมมองในฐานะเป็นสิ่งที่น่าชื่นชม เป็นสิ่งที่น่าหวาดกลัว และเป็นปัจจัยเกื้อหนุนในการพัฒนาตนเอง อย่างไรก็ตาม มุมมองทางพระพุทธศาสนาที่มีต่อป่าไม้โดยส่วนมาก จะมีส่วนเกี่ยวข้องกับการแสวงหาสถานที่อันเงียบสงบเหมาะแก่การบำเพ็ญเพียรทางจิตเพื่อบรรลุโมกขธรรมทั้งสิ้น เพราะป่าไม้มีความสงบเงียบและร่มรื่นใจเหมาะแก่การปฏิบัติธรรมของเหล่านักปฏิบัติ สถานที่เช่นนี้ย่อมกระตุ้นเตือนให้นักปฏิบัติมีธรรมเป็นเครื่องเตือนอยู่ทุกเมื่อ และเมื่อได้ปฏิบัติธรรมเช่นนี้ย่อมเป็นนิตย์ หนทางแห่งการบรรลุธรรมย่อมปรากฏแก่ภิกษุผู้เป็นนักปฏิบัตินั้นได้เป็นอย่างดี

แนวคิดทางพระพุทธศาสนากับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ จึงเป็นแนวคิดที่สนับสนุนให้มีการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างคุ้มค่า มีประโยชน์ และมีประสิทธิภาพสูงสุด เมื่อใช้สอยทรัพยากรป่าไม้ที่มีอยู่แล้ว ควรมีความระลึกรู้ถึงคุณค่าและคุณประโยชน์ที่ทรัพยากรป่าไม้มอบให้มนุษย์และสัตว์ด้วย ควรปลูกจิตสำนึกกตัญญูรู้คุณต่อธรรมชาติ ด้วยการใช้อย่างเหมาะสมอย่างจำกัดด้วยความจำเป็น และต้องรู้จักการทำประโยชน์ตอบแทนด้วยการปลูกป่าทดแทนป่าที่เสื่อมโทรมหรือรู้จักการทำทเวทิดด้วย เพื่อเป็นการตอบแทนคุณและสร้างสาธารณประโยชน์ให้เกิดแก่ธรรมชาติ ป่าไม้ สัตว์ป่า และอนุชนคนรุ่นหลังได้มีธรรมชาติที่สมบูรณ์ไว้บริโภคใช้สอยต่อไปในอนาคต

ด้วยเหตุนี้ จึงเป็นเรื่องที่น่าเป็นห่วงอย่างยิ่งว่าในอนาคต หากไม่มีการร่วมมือและช่วยเหลือในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ย่อมจะไม่มีผืนป่าให้ลูกหลานได้เห็นอีกต่อไป บรรพบุรุษของมนุษยชาติได้ช่วยกันรักษาสภาพแวดล้อม ช่วยกันรักษาความสมดุล รวมไปถึงสภาพภูมิศาสตร์ที่เอื้ออำนวยต่อการรักษาผืนป่าและสัตว์ป่าเอาไว้ เช่น แม่น้ำ ลำธาร ซึ่งเป็นแหล่งหล่อเลี้ยงผืนป่าให้คงความเขียวขจีและความอุดมสมบูรณ์ สัตว์ป่าก็อาศัยลำธารที่ใสสะอาดบริสุทธิ์ในการดำเนินชีวิตความเป็นอยู่อย่างปกติสุข และมนุษย์จะต้องอาศัยสิ่งเหล่านี้เพื่อปลูกสร้างที่อยู่อาศัยและดำรงชีวิตของตนเองให้อยู่รอดปลอดภัย การปลูกป่าถาวรทดแทน ถือเป็นการอนุรักษ์ธรรมชาติที่สำคัญต่อการอนุรักษ์ผืนป่า แต่ถ้าหากการปลูกป่าขาดการดูแลอย่างต่อเนื่อง ก็ยากที่จะส่งผลให้ผืนป่าที่ถูกทำลายลงแล้ว กลับมาคงความอุดมสมบูรณ์ขึ้นอีกครั้งได้

๕.๑.๒ หลักธรรมคำสอนที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

เมื่อพระสงฆ์มีส่วนเกี่ยวข้องกับป่าไม้ สิ่งแรกที่ถูกถามถึงและเป็นสิ่งที่ต้องคำนึงถึงเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด คือ พระวินัยบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการอยู่ในป่า หากพิจารณาจากสิกขาบทที่มาในพระปาติโมกข์ทั้งหมด ๒๒๗ ข้อ พบว่า มีสิกขาบทที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับป่าไม้อยู่ทั้งสิ้น ๙ สิกขาบท โดยแบ่งออกเป็นสิกขาบทที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ ๔ สิกขาบท และสิกขาบทที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม ๕ สิกขาบท แต่ละสิกขาบทดังกล่าวมานี้ หากพระสงฆ์ทำผิดหรือล่วงละเมิดเข้า ย่อมต้องอาบัติหนักเบาแตกต่างกันไป ตั้งแต่อาบัติหนักที่สุด หรือที่เรียกว่า ปาราชิก คือ เมื่อต้องโทษข้อนี้เข้าจะขาดจากความเป็นพระทันที อาบัติอย่างกลาง หรือที่เรียกว่า สังฆาทิเสส คือ เมื่อต้องโทษข้อนี้เข้า ต้องรับโทษโดยการอยู่ปริวาสเพื่อชดใช้ความผิดที่ตนได้เคยกระทำไว้ และอาบัติระดับเบาตั้งแต่ปาจิตติยจนถึงทุกกฎ คือ เมื่อต้องโทษเข้าแล้ว จะต้องแสดงความผิดนี้ต่อหน้าพระภิกษุรูปอื่นเพื่อให้ท่านรับทราบถึงความผิดที่ตนเคยกระทำไว้ พร้อมทั้งรับปากว่าจะไม่กระทำความผิดเช่นนั้นซ้ำอีกในภายหลัง

นอกจากสิกขาบทที่มาในพระปาติโมกข์แล้ว ยังมีพระวินัยบัญญัติของพระสงฆ์ที่มานอกพระปาติโมกข์ หรือที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า อภิสมจาริกวัตร เป็นการกล่าวถึงพฤติกรรมหรือความ

ประเพณีปฏิบัติที่พระสงฆ์ควรทำและไม่ควรทำเกี่ยวกับป่าไม้หรือการอยู่ในป่าทั้ง ๔ ด้าน หากพระภิกษุสงฆ์ล่วงละเมิดพุทธบัญญัติที่ได้กำหนดไว้ ย่อมได้รับการดำเนินคดีและต้องอาบัติบางประการ อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาถึงความประเพณีโดยรวมของพระสงฆ์อยู่ป่าเป็นวัตรแล้ว จะเห็นได้ถึงความเสี่ยงและความสุขส่วนตัวเพื่อประโยชน์ของมหาชนอยู่เป็นส่วนใหญ่ และการที่พระสงฆ์อยู่ป่าเป็นวัตรมีความเสี่ยงและรู้คุณค่าของป่าไม้เช่นนี้ ย่อมเป็นศูนย์รวมใจและจุดยึดเหนี่ยวให้กับชาวบ้านได้มีเป้าหมายและกำลังใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ต่อไป

พระพุทธเจ้าผู้มีปัญญาสูงส่งน่าอัศจรรย์ยิ่งใหญ่นำธรรมะมาเปรียบเทียบกับต้นไม้และป่าไม้อย่างมากมาย ดังจะเห็นได้จากในคัมภีร์พระพุทธศาสนาที่มีการระบุถึงการอุปมาอุปไมยและการอุปมาโวหารถึงต้นไม้กับหลักธรรมต่างๆ ยกตัวอย่างเช่น ครั้งหนึ่งพระพุทธองค์ตรัสอุปมาอุปไมยถึงบุรุษผู้มีปัญญาดี ตัดต้นไม้โดยขุดรากถอนโคนออกจนหมดสิ้น ทำให้ต้นไม้เติบโตต่อไปอีกไม่ได้ เปรียบเหมือนภิกษุผู้พิจารณาเห็นโทษในสังสารวัฏอยู่เนืองๆ จึงหาทางดับไม่ให้ปัจจัยแห่งอุปาทานเกิดขึ้นได้ เมื่ออุปาทานเกิดขึ้นไม่ได้ ตัณหาที่ย่อมดับไป ในท้ายที่สุดภพชาติ ก็ย่อมดับไปด้วย ด้วยเหตุนี้ ภิกษุจึงต้องตัดตัณหาของกิเลสออกไปให้หมดสิ้น เปรียบเหมือนกับการตัดต้นไม้จนหมดสิ้น อย่าให้เหลือแม้กระทั่งของรากของต้นไม้ และอีกตัวอย่างหนึ่ง ที่ครั้งหนึ่ง พระพุทธองค์ตรัสอุปมาโวหารถึงใบประดู่ลาย ๒-๓ ใบที่อยู่ในพระหัตถ์ของพระพุทธเจ้า เปรียบเหมือนกับสิ่งที่พระพุทธองค์ทรงทราบแล้วบอกแก่เหล่าภิกษุให้ปฏิบัติตาม เพราะความรู้เพียงแค่นี้ก็เพียงพอต่อการบรรลุธรรมและเข้าสู่หนทางแห่งการหลุดพ้นแล้ว แท้จริงพระพุทธองค์ทรงทราบถึงใบไม้ของต้นประดู่ลายทั้งหมด แต่ที่ยกนำมาแสดงแก่เหล่าภิกษุเพียงเท่านั้น ก็มุ่งให้เห็นถึงความจำเป็นที่พอเพียงแก่เหล่าภิกษุเป็นสำคัญ เพราะหนทางแห่งการบรรลุธรรม มิได้จำเป็นต้องรู้และเข้าใจทุกสิ่งบนโลก หากแต่เพียงแค่ว่ารู้และเข้าใจถึงสภาวะจิตใจของตนเอง ก็มากมายเพียงพอต่อการบรรลุคุณวิเศษและเข้าสู่เส้นทางแห่งความหลุดพ้นทางจิตใจได้แล้ว

อย่างไรก็ดี พระพุทธองค์ทรงให้ความสำคัญและเน้นย้ำกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เป็นอย่างมาก ทรงระบุไว้ว่า ไม่ให้มีการทำลายธรรมชาติและป่าไม้ โดยมีการนำธรรมชาติ ป่าไม้ และต้นไม้ มาใช้เปรียบเทียบอุปมาอุปไมยในการแสดงธรรมแก่พระภิกษุให้เกิดความเข้าใจได้ง่ายขึ้น ทรงแสดงตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้เห็นถึงคุณค่าของทรัพยากร ดังนั้น พระสงฆ์ในฐานะผู้นำทางจิตวิญญาณของชุมชน และมีความรู้ในหลักพุทธธรรมจึงควรมีบทบาทในการนำหลักพุทธธรรมต่างๆ ไปปรับประยุกต์ใช้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ให้มากขึ้น

พระสงฆ์ในฐานะศาสนบุคคลที่สำคัญของพระศาสนา จึงควรน้อมนำหลักธรรมและคำสั่งสอนดังกล่าวมาเทศนาอบรมให้ผู้คนมีจิตสำนึกในการใช้สอยและร่วมกันรักษาทรัพยากรป่าไม้ให้มากที่สุด แม้เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่า ความหายนของทรัพยากรป่าไม้และธรรมชาติ มีสาเหตุมาจากปัจจัยอื่นๆ อันเป็นรูปธรรมที่เชื่อมโยงกันอย่างมากมาย แต่ก็ไม่ควรมองข้ามปัญหาที่เป็นนามธรรมอัน

เลวร้าย ที่เป็นพลังแฝงอยู่ในใจของมนุษย์ด้วย นั่นคือ ความเห็นแก่ตัวของมนุษย์นั่นเอง คงไม่มีใครปฏิเสธว่า มนุษย์ทุกคนที่เกิดมาบนโลกนี้มีส่วนในการทำลายความบริสุทธิ์ผุดผ่องของธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมด้วยกันทั้งนั้น วิกฤตการณ์ทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นล้วนเป็นฝีมือของพวกเราทั้งสิ้น เพราะฉะนั้น พระสงฆ์ในฐานะผู้นำทางจิตวิญญาณในชุมชน ซึ่งชาวบ้านให้ความศรัทธาและเชื่อถือ ควรจะมีบทบาทและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เป็นอย่างดี

ด้วยเหตุนี้ พระสงฆ์ผู้มีวิธีการดำรงชีวิตที่เกื้อกูลและสัมพันธ์กับทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ ทั้งด้านความเป็นอยู่ วินัยบัญญัติ และหลักคำสอน จึงมีความจำเป็นจะต้องอยู่ป่า เพราะการอยู่ป่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการศึกษาปฏิบัติธรรมของพระสงฆ์ทั้งในอดีตและปัจจุบัน การที่พระสงฆ์เข้าไปอยู่อาศัยในธรรมชาติและป่าไม้นั้น พระสงฆ์ต้องเป็นผู้มีคุณสมบัติเหมาะสมกับการอยู่ป่า นั่นคือ ต้องมีความมุ่งมั่นที่จะปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างจริงจัง เพื่อความหมดไปของกิเลสทั้งหลายเพื่อการบรรลุธรรมโดยไม่มีสิ่งใดแอบแฝง และมีความพอใจในเสนาสนะป่าอันสงบ แต่ถ้าอยู่ป่าเพียงเพื่อหวังการเกิดขึ้นของปัจจัยต่างๆ เช่น จีวร อาหาร ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ก็ไม่เหมาะที่จะอยู่ป่า

๕.๑.๓ บทบาทในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของพระสงฆ์ ในโครงการพุทธอุทยานเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่น้ำภาชี จังหวัดราชบุรี

เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่น้ำภาชี จังหวัดราชบุรี ตั้งอยู่ในบริเวณลุ่มแม่น้ำภาชีมีอาณาเขตครอบคลุมพื้นที่อำเภอบ้านคา และอำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี เป็นส่วนหนึ่งของเทือกเขาตะนาวศรี ที่ทอดตัวยาวทางฝั่งตะวันตกของประเทศไทย มีทรัพยากรป่าไม้และทรัพยากรสัตว์ป่าสมบูรณ์ ในพื้นที่นี้มีโครงการพุทธอุทยานที่ให้พระสงฆ์สามารถสร้างวัดในพื้นที่ของกรมอุทยานฯ ได้ พระสงฆ์ผู้มีความประสงค์จะก่อตั้งที่พักสงฆ์ขึ้นใหม่ในเขตพื้นที่ของกรมอุทยานฯ จะต้องจดทะเบียนและขอจัดตั้งเป็นที่พักสงฆ์ภายในโครงการพุทธอุทยานเท่านั้น

ในที่นี้มีที่พักสงฆ์ ๒ แห่งที่น่าสนใจเป็นพิเศษ คือ ๑) ที่พักสงฆ์เจติยบรรพต ตั้งอยู่ที่ป่าฝางชัยแม่น้ำภาชี บริเวณป่าวังครก หมู่ที่ ๗ ตำบลบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี มีเนื้อที่ประมาณ ๑๕ ไร่ และ ๒) ที่พักสงฆ์ห้วยจิกเกาะ ตั้งอยู่ในพื้นที่ป่าฝางชัยแม่น้ำภาชี บริเวณบ้านห้วยติเกาะ หมู่ที่ ๔ ตำบลบ้านบึง อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี มีเนื้อที่ประมาณ ๑๒ ไร่ ที่พักสงฆ์ทั้ง ๒ แห่งนี้ พบว่า สภาพโดยทั่วไปมีต้นไม้ขึ้นหนาแน่น มีสิ่งปลูกสร้างในพื้นที่เล็กน้อย อยู่โดยถูกต้องตามกฎหมายด้วยวิธีการจัดทำเป็นโครงการของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ในการอนุรักษ์และปลูกป่า โดยให้พระสงฆ์เป็นแกนนำ

ที่พักสงฆ์เจติยบรรพตและที่พักสงฆ์ห้วยจิกเกาะ ทั้ง ๒ สำนักนี้ สร้างขึ้นมาในพื้นที่ดูแลของโครงการพุทธอุทยานเหมือนกัน แต่ทั้ง ๒ แห่งนี้ก็อยู่ในพื้นที่ที่ห่างไกลกันออกไป กล่าวคือ ที่พัก

สงฆ์เจติยบรรพตอยู่ในเขตชุมชน ใกล้กับเขตของชาวบ้าน จึงมีการไปมาหาสู่กันระหว่างกับชาวบ้าน กับทางวัดได้ง่ายและสะดวก ส่วนที่พัทสงฆ์ห้วยจิกเกาะอยู่ในเขตพื้นที่ป่า ห่างไกลจากตัวเมือง การไปมาหาสู่ระหว่างชาวบ้านกับทางวัด จึงเป็นไปด้วยความลำบาก ดังนั้น บทบาทของพระสงฆ์ในแต่ละพื้นที่จึงมีบางสิ่งๆที่เหมือนกันและมีบางสิ่งๆที่แตกต่างกัน

ที่พัทสงฆ์ทั้ง ๒ แห่งมีบทบาทด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ครบถ้วนทั้ง ๑๐ ด้าน และมีบทบาทบางด้านที่มีความแตกต่างกันออกไปตามสภาพพื้นที่ตั้งของแต่ละวัดด้วย กล่าวคือ ที่พัทสงฆ์ห้วยจิกเกาะมีสถานที่ตั้งอยู่ในป่าลึก จึงมีบทบาทบางด้านที่มีความสัมพันธ์กับการปลูกป่าที่เป็นไปในลักษณะของการผสมผสานระหว่างไม้ผลกับไม้ป่า และมีการสร้างฝายชะลอน้ำด้วย ดังนั้น ที่พัทสงฆ์ห้วยจิกเกาะจึงมีบทบาทการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ที่แตกต่างออกไป ๕ ด้าน คือ บทบาทด้านการปลูกจิตสำนึก, ด้านความเป็นผู้นำ, ด้านการดำเนินการตามแนวพระราชดำริ, ด้านการฟื้นฟูสภาพป่า และด้านการป้องกันภัยธรรมชาติ ในด้านการป้องกันภัยธรรมชาตินั้น ที่พัทสงฆ์แห่งนี้ตั้งอยู่ในป่าลึก จึงมีโอกาที่จะประสบภัยธรรมชาติในรูปแบบที่หลากหลายมากกว่าและรุนแรงกว่าที่พัทสงฆ์อีกแห่งหนึ่ง

ส่วนที่พัทสงฆ์เจติยบรรพตนั้น ตั้งอยู่ในพื้นที่ป่าเขตชุมชน จึงมีบทบาทบางด้านที่มีความเด่นชัดในเรื่องของการประชาสัมพันธ์และการประสานงานกับภาครัฐ ทำให้ที่พัทสงฆ์แห่งนี้มีป้าประชาสัมพันธ์อยู่ในบริเวณวัด และมีชาวบ้านเข้ามาร่วมกิจกรรมต่างๆ ภายในที่พัทสงฆ์อยู่เป็นจำนวนมาก ทางที่พัทสงฆ์จึงต้องการวิทยากรผู้ทรงความรู้มาบรรยายให้ความรู้ด้านการอนุรักษ์ป่าไม้กับชาวบ้านอย่างถูกต้อง

สำหรับบทบาทด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ที่ไม่มีแตกต่างกันของที่พัทสงฆ์ทั้ง ๒ แห่งนั้นมีอยู่ ๓ ด้าน คือ ด้านการป้องกันการบุกรุกป่า, ด้านการป้องกันการตัดไม้ทำลายป่า และด้านการจัดหาทุน บทบาท ๒ ด้านแรกทำให้หมดปัญหาการบุกรุกตัดไม้ทำลายป่าทันที เมื่อมีการสร้างวัดหรือที่พัทสงฆ์ในพื้นที่ป่า เพราะชาวบ้านจะมีความเกรงกลัวและละอายใจต่อบาปที่ตนเองบุกรุกเข้าไปตัดไม้ในพื้นที่ของวัด ส่วนบทบาทด้านสุดท้ายคือด้านการจัดหาทุนนั้น ที่พัทสงฆ์ทั้ง ๒ แห่งก็ไม่ประสบปัญหาในด้านนี้เหมือนกัน เพราะทั้ง ๒ แห่งรู้จักความพอเพียงและความพอดีในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด ทั้งยังได้รับความช่วยเหลือจากประชาชนและภาครัฐอย่างสม่ำเสมอ ปัญหาในด้านนี้จึงไม่เกิดขึ้นเลย

ในส่วนของปัญหาและอุปสรรคของที่พัทสงฆ์ทั้ง ๒ แห่งก็มีความแตกต่างกันออกไป กล่าวคือ ที่พัทสงฆ์เจติยบรรพตประสบปัญหาทางด้านดินรัดตัวในหน้าแล้ง ส่วนที่พัทสงฆ์ห้วยจิกเกาะประสบปัญหาทางด้านน้ำและปุ๋ยในการดูแลและบำรุงต้นไม้ในป่า ส่วนปัญหาทางด้านกฎหมายในเรื่องสิ่งปลูกสร้างของที่พัทสงฆ์ที่สร้างอยู่ในพื้นที่ของกรมอุทยานฯ ก็ยังไม่ชัดเจน เพราะทางวัดก็ต้องการที่จะสร้างสิ่งปลูกสร้างขึ้นมาเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับญาติโยมที่เข้ามาทำบุญในป่า แต่

เจ้าหน้าที่ป่าไม้ก็ไม่อยากให้สร้างสิ่งปลูกสร้างในป่าไม้มากนัก เพราะกลัวว่าจะเป็นการทำลายธรรมชาติและสมดุลของป่าไม้ จึงเป็นปัญหาคาใจระหว่างพระกับหน่วยราชการที่ยังหาทางตกลงกันได้ อย่างยากลำบาก

แนวทางการแก้ปัญหาและข้อเสนอแนะของที่พิกสงฆ์ทั้ง ๒ แห่งจะเน้นหนักไปทางการคอยช่วยเหลือภาครัฐในด้านการสอดส่องดูแลพื้นที่ป่าไม้ในบริเวณวัดให้มีความสมบูรณ์มากที่สุด ทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยเหลือภาครัฐด้วยการทำนุบำรุงรักษาป่าไม้ให้เขียวชอุ่มอยู่เสมอ เพื่อให้ธรรมชาติคงอยู่คู่กับคนไทยไปอีกล้านแสนนาน ส่วนทางภาครัฐเสนอแนวทางแก้ปัญหาไว้ว่า ถ้าพระสงฆ์ต้องการช่วยเหลือภาครัฐ ก็ขอให้พระสงฆ์ช่วยปลูกป่าให้มากที่สุด และให้สร้างสิ่งปลูกสร้างในพื้นที่วัดอย่างเหมาะสม และพอเพียงกับการใช้สอยเท่านั้น ไม่ให้เน้นไปที่การสร้างวัตถุ แต่ให้มุ่งเน้นไปที่การสร้างป่าและปลูกป่าเป็นสำคัญ

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษางานวิจัยครั้งนี้ สามารถสรุปเป็นข้อเสนอแนะได้ ๒ แนวทาง ดังนี้

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะทั่วไป

หากพระสงฆ์ผู้อยู่ป่าเป็นวัตรมีความต้องการจะสร้างถาวรวัตถุขึ้นในพื้นที่บริเวณป่า จะต้องได้รับอนุญาตจากกรมอุทยานฯ เสียก่อนจึงจะปลูกสร้างสิ่งต่างๆ ได้ โดยยื่นความประสงค์มาที่ผู้รับผิดชอบหรือหน่วยงานป่าไม้ที่เกี่ยวข้องในแต่ละพื้นที่ เพื่อทำการพิจารณาถึงความจำเป็นและความเหมาะสมในการสร้างถาวรวัตถุต่างๆ ขึ้นภายในป่า และเพื่อให้เป็นไปตามข้อกำหนดของกรมอุทยานฯ ด้วย ที่เป็นเช่นนี้ก็เพื่อเป็นการป้องกันปัญหาการควบคุมตรวจสอบพฤติกรรมของพระสงฆ์เมื่อมีการดำเนินคดีตามกฎหมายอาจก่อให้เกิดความขัดแย้งกับสถาบันศาสนา อาจมีการนำไม้ผิดกฎหมายมาก่อสร้างได้ ป้องกันการก่อสร้างในสถานที่ไม่เหมาะสม และเป็นการป้องกันการแอบอ้างยึดครองที่ดินป่าไม้

อย่างไรก็ดี การปลูกป่าถือเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ผู้อาศัยป่าเป็นวัตร ถือเป็นการสร้างประโยชน์ให้กับมวลมนุษย์และบำเพ็ญบารมีด้วยการปฏิบัติวิปัสสนาไปพร้อมกัน กล่าวคือ ได้มีการปลูกป่าเพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียวและแหล่งโอโซนให้กับประเทศและมวลมนุษยชาติ ซึ่งเป็นการบำเพ็ญต่อประโยชน์ส่วนรวม และเป็นการฝึกหัดขัดเกลาจิตใจของตนด้วยการอยู่ป่าเพื่อบำเพ็ญวัตรปฏิบัติตามแนวทางของพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นการบำเพ็ญประโยชน์ส่วนตัวด้วย ผู้บำเพ็ญประโยชน์ทั้ง ๒ ด้านไปพร้อมๆ กันนี้ ถือได้ว่า เป็นผู้สร้างประโยชน์ให้เกิดขึ้นทั้งแก่ตนเอง ผู้อื่น ผืนแผ่นดิน และประเทศชาติไปพร้อมกัน

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะในการทำงานวิจัยครั้งต่อไป

๑. ศึกษาวิเคราะห์บทบาทพระสงฆ์กับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ในอุทยานแห่งชาติ
แก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี”

๒. ศึกษาวิเคราะห์การอยู่ป่าเป็นวัตรของพระสงฆ์ผู้ประพฤติอริยญีกรุดงค์ตามคัมภีร์
พระพุทธานุศาสนนา